

ИЗСЛЕДВАНЕ КАЧЕСТВАТА НА ОБЩЕСТВОТО ВЛИЯЕЩИ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА И ТЕРОРИЗМА

Автор: д-р Петко Димов

Статията предлага политически и психологически анализ на проблема за радикализацията и тероризма от гледна точка на заплахите за националната сигурност. Твърди се, че решаването на този проблем не трябва да става с военни методи и средства, а чрез мониторинг и превенция на качествата на обществото които влияят на тяхното зараждане.

Ключови думи: *тероризъм, национална сигурност*

The article presents the political and psychological analysis of the problem of the terrorism in view of the threats to national security. Solving this problem should not be done by military means and methods, and through understanding and elimination of psychological and political reasons for his birth.

Key words: *terrorism, national security*

Думата „тероризъм“ се употребява все повече в речника на съвременния човек. Почти всяка вечер наблюдаваме излъчвания на последствията от „терористични атентати“ по телевизията и всичко това е в следствие на радикализацията на обществото в което живеем. Тези две понятия радикализация и тероризъм вървят ръка за ръка и следва да се разглеждат заедно. В настоящия доклад е направен опит за обобщаване на контролирани параметри за мониторинг и превенция на радикализацията и тероризма, като опасност за националната сигурност.

Понятието за тероризъм безспорно е заредено с политически и емоционален заряд, поради тази причина то няма точна дефиниция, както в нашата страна така и в Европейския съюз. Този факт води до

определени затруднения при разработването на параметри за изследване на проблема от гледна точка на съюзната и национална сигурност.

Например, страните, които подкрепят подобни действия, подпомагат или се занимават с използването на атентати и насилие срещу мирни граждани, употребяват неутрални или положителни думи, за да характеризират терористите — като борци за свобода, патриоти или пара военни формирования.

От друга страна в чл. 108а на Наказателния кодекс на Република България тероризма се определя: "Който създава смут и страх в населението или да заплаши, или да принуди орган на властта, представител на обществеността или представител на чужда държава или на международна организация да извърши или пропусне нещо в кръга на неговите функции, извърши престъпление (убийство, тежка телесна повреда, отвлечане, унищожаване, неверни повиквания за тревога, палеж, взрив, наводнение, неправомерна дейност или притежание на оръжия, повреда на транспортно средство, залагане на вредно устройство на самолет, завладяване на самолет, премахване/поставяне на пътен знак, повреда на електрическа или съобщителна уредба, незаконно радио разпространяване, отравяне на водоизточник, на храна за общо ползване, замърсяване на води, разполагане с отровно вещество, повреждане на йонизиращи съоръжения, нарушаване на ядрената безопасност...), което дава право на силовите структури да използват оръжие срещу него.

От научна гледна точка ние може да тълкуваме и анализираме тероризма, като социално явление, без значение каква е точната му дефиниция. Откроява се факта, че той може да бъде използван, като инструмент за влияние върху световните политически процеси. В

следствие на това проблемът за тероризъм е всеобщ на всички държави. Нещо повече, за всяка похарчена от терористите стотинка, антитерористичните органи трябва да харчат милиони левове.

Преди събитията от 11 септември 2001 година в Ню Йорк не се обръщаше толкова внимание на тероризма, но след събарянето на „двете кули“ се разбра, че той представлява голяма заплаха за съюзната и националната сигурност на държавите. До тогава терористите бяха класифицирани само като хулигани или въоръжени банди, които използват заплахи, сплашване, страх и терор, чрез насилие и репресии, но днес благодарение на глобализацията те имат достъп до цели технологии за масово унищожение.

Факт е, че тероризмът е част от концепцията за водене на хибридна война. След като се знае, че войната е социален феномен, при това едни от най-разрушителните форми на социално-политически, икономически, идеологически, национални, религиозни, териториални и други противоречия между държави, народи, нации, класи и социални групи, то определението за тероризъм попада в обхвата на определението за война.

От друга страна има няколко разлики между конвенционалните военни и терористите. При тях отпадат правните ограничения за водене на война, като „Международното военно право“, „Женевска конвенция“ и всички закони на войната.

От правна гледна точка, правителствените армии трябва да спазват три групи ограничения при водене на бойни действия:

1. защита на цивилното население, ранените, болните, военнопленниците, мерки за защита на културните ценности;
2. има процедури за обявяване и завършване на войната;

3. забраняване на химическите, бактериологични оръжия и други, които причиняват ненужно страдание.

Макар, че войната винаги се е считала за форма на насилие, то т.н. комбатанти винаги трябва да спазват определени спогодби, а терористите не спадат към тях. Те не спазват никакви закони и могат да използват всякакви оръжия, дори могат да използват технологии предназначени за мирни цели с цел убийство. Това може да бъдат абсолютно всякакви системи в областта на енергетиката, транспорта, дори информационните системи.

По мнението на военната експертиза сблъсъкът на бойното поле е между враждуващи армии, които защитават цивилното население на своята страна. Погледнато исторически се вижда, че загубите на цивилно население са пропорционални на увеличаване на тероризма. Например по време на Френско-пруската война, загубите на цивилното население са едва 2 %. През Втората световна война цивилните жертви рязко се увеличават с 48%. По време на Корейската война, загубите на цивилното население вече са 84%, за да достигнат до 90 % във Виетнам, а в някои случаи и повече. Наблюдаваме, че цивилното население не е обект на военните армии, докато същото е обект на агресия за терористите. При развитие на съвременните технологии могат да се намират все по-качествени оръжия за масово поразяване при употребата на които загубите на цивилното население ще растат.

Терористите не транспортират своите средствата за унищожаване, а използват вече наличните такива от територията на врага или смъртоносни граждански технологии. Не правят нищо военно и нямат ясно обозначена йерархична система за управление и контрол, те са децентрализирани и разпръснати из цялата страна за да

не могат да бъдат намерени. Нямаат обозначителни знаци, позиция, ранг, емблеми и т.н. Терористи използват историческата идеология за противопоставяне на политическата глобализация, но без отричане на реалността, която се манипулира да работи в техен интерес, отвореното общество, света без граници, съвременните технологии се използват на обратно.

И последната разлика между армията и тероризма е, че целта на военната победа е психологическо подавяне волята за съпротива на противника, чрез съсредоточаване огъня на конвенционални оръжия. Докато съвременният тероризъм не постига целите си с кървави битки, а благодарение на глобализацията има огромно разнообразие от косвени методи за въздействие. Въпреки това крайната цел е приблизително същата, но тероризма е много по-икономичен вариант на войната с минимални разходи за постигане на максимална военна дестабилизация на противниковата страна. Целта е да се дестабилизира ръководството на страната и постигне промяна в политиката за използване ресурсите на противника в наш интерес.

Тероризмът е инструмент за психологическо превъзходство над противника, който не знае къде, кога, как и защо ще бъде следващият удар. Тероризмът е война на нерви, предназначен за промяна поведението на един човек или една голяма маса от хора в дългосрочен план. Не е задължително всички да бъдат убити или ранени: необходимо е да се промени общественото съзнание.

Тероризмът е следствие на радикализацията и проява на политическа и психологическа несъвместимост на обществото.

Според „Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа“ **радикализма** е процес, при който се достига до крайност на мненията, възгледите, идеологията до степен на яростно отхвърляне

на алтернативните идеи. Радикализацията се характеризира с решителна готовност за налагане на собствените идеи дори чрез отхвърляне на демокрацията и предприемане на насилствени действия, като необходим и оправдан начин на протест, срещу определена група хора или срещу цялото общество, в което живеят.

В съвременния свят могат да се разграничат няколко основни вида радикализъм:

Насилствена радикализъм - явление, при което отделни личности или групи възприемат мнения, възгледи и идеи, които могат да доведат до актове на тероризъм.

Насилствен екстремизъм е явление, при което отделни личности или групи подкрепят или извършват идеологически мотивирано насилие, за да постигнат своите идеологически цели.

Дерадикализацията е процес, най-често осъществяван посредством система от програми и мерки, имащи за цел да редуцират крайността на възгледите и да реинтегрират в обществото хора, които вече са радикализирани.

Деангажиране е процес, при който дадена личност се отказва от активно участие в радикална група или радикална дейност. Този процес на промяна не означава непременно, че съответната личност се е отказала от своите политически или идеологически виждания.

Като цяло радикалните хора вярват в определена идея и самоотвержено я разпространяват сред другите, което постепенно води до различните му прояви: **религиозен радикализъм, политически ляв и десен радикализъм, спортен екстремизъм, расизъм и тероризъм**. Тези хора се възприемат по различен начин и живеят в съвършено различен свят. Ето защо не може да се опрости проблема с радикализацията и тероризма до нивото на

конвенционалните военни действия. Това е погрешно и безсмислено. Напасването на две несъвместими психологически системи не може да се постигне със силата на оръжието.

Радикализма, като социално явление не е новост в човешката история. Тя се заражда като групова несъвместимост и е довела до много кървави конфликти в нашата история. При повечето от тях основния аргумент е бил разликата между истината в очите на човешкото мнение и настоящата истина, която се явява такава, чрез човешката вяра.

Августин Блажени твърдял, че начало на всяко зло в човешката душа е своеволието. Свободната воля води до разлика в светогледа на хората. Особено когато са намесени вярванията, тази разлика в миогледа винаги води до кървави стълкновения.

Днешния свят е в нов етап на цивилизационно развитие и следователно има променени разбирания, които са много жестоки за повечето от хората, цели държави и народи, които се борят за място в променящия се свят. Затова радикализацията и тероризма трябва да се разглеждат като продукт на „Глобализацията“ и естествен процес на развитие. Теоретиците на глобализацията казват, че това е поредица от емпирично наблюдаеми промени, но обединени от логиката за превръщане на света в един единствен елемент с "глобална взаимозависимост плюс глобално съзнание".

Глобалното съзнание изменя цялата система във вътрешния свят на човека, възгледите, светогледа, вярванията и начина на живот на човека. С други думи, борбата вече не е за територия, не е за ресурси, не е за икономическо положение, а е борба на съзнания и цивилизации, които се борят за осигуряване на бъдещето си. В същото време, светогледът, възгледите, вярванията и начина на живот на

терористите не само, че се различават от нашите, но стават политически и психологически несъвместими.

Ако разгледаме случая, когато двама души живеят в един и същи град, например София, но единия живее в хубав квартал, а другия в неудобен и мръсен квартал техните възгледи за града ще бъдат различни, дори може да се окажат несъвместими. Всичко се усложнява от факта, че всеки исторически във времето, има своя собствена картина на света, която се променя непрекъснато, но никога не я вижда пълно и абсолютно вярно.

Глобализацията бързо променя позициите в живота на много хора и ги кара да сменят бързо вярванията си. Тези, които не могат лесно да се адаптират страдат и техните вярвания стават несъвместими с останалите. Те се радикализират като носители на определена социално групово етнически-национално-религиозна идеология.

Глобализацията преди всичко променя начина на живот на хората, така както до сега не се е случвало в историята на човечеството.

Глобалните промени в бъдеще ще са с такава величина, че нито една нация или общност не са готови за тяхното възприемане, никоя страна не може да се справи с тях сама. Постоянно употребяваните от хората технологии стават все по-бързо излишни и се заменят с изцяло нови. Много области са обезлюдяват, а други бързо стават пренаселени. Днешните добродетели ще бъдат обект на подигравки и недостатъци утре. Ето защо ние трябва да се „преоткрием“, преосмислим или най-малко да се видим в „Новия глобален свят“. Разцветът на радикализацията и тероризма показва липсата на опит да се разберат по между си хора с друга психология и именно тази несъвместимост на културите създава радикализацията.

Ясно е, че тя се появява на фона на критична маса от психологическа и политически нестабилност. Само при критичните стойности на това състояние може да се получат самоубийствени атентати, терористични актове със смърт на десетки хора.

В България цели 80 % от гражданите смятат Ислямския радикализъм за най-голямата заплаха, но истината е, че у нас се срещат много други видове политически радикализъм, както и футболен радикализъм. **Футболното хулиганство** и тъй наречените „бръснати глави“ се пораждат от редица мотивиращи агресията социални и икономически фактори: бедност, религия, регионални проблеми и др.

При така предложения анализ за зараждането на радикализацията на обществото може да се категоризират два вида заплахи за националната сигурност на България:

1. **Външна заплаха**, когато се привнеса външна вражда между две чужди за нас култури с които нямаме общ сблъсък. Такъв беше терористичния акт от 18 юли 2012 г. на летище Сарафово. Той е следствие от културната несъвместимост между Израел и Хизбула в която немаше намесени български граждани. Този вид тероризъм лесно може да се предскаже, като се определят диаметрално противоположните, политическите и психологически несъвместими култури, които идват на посещение у нас по една или друга причина. Най-опасна към момента е заплахата на т.н. „Ислямска държава“ към страните от Европейския съюз при осъществяването на която, може да пострадат и наши граждани без значение, че удара не е насочен пряко срещу тях.

2. **Вътрешна заплаха от радикализация и тероризъм** е друга потенциалната възможност да се конфронтират различни групи от

нашето общество. Това може да бъде етнически или политически сблъсък, който да доведе дори до опасност от гражданска война. Колкото повече се раздалечават **възгледите, светогледа, вярванията и начина на живот** на различните групи в нашето общество, толкова по-вероятно е да се случи това.

Образуването на подобна пропаст между различните групи у нас лесно може да се предскаже чрез мониторинг на психично – политическата стабилност на обществото. Тази стабилност има естествена природа и връзките между психичните феномени и политически явления могат да бъдат изразени в количествено отношение по метода на системния анализ.

Строго научно погледнато под система се разбира, организация, в която отделните елементи работят заедно, за да получат общ ефект, който един елемент не може да постигне сам. Системата има йерархична организация, съобразена е с една обща цел, има компоненти за измерване и управление. В случая с радикализацията и тероризма елементите са качествата на гражданското общество влияещи на междуетническите отношения, които гасят конфликти или тези които ги усилват.

Качествата, които допринасят за съвместимост на нашето общество:

- политическо безразличие - намаляване на общия емоционален тон на хората, участващи в политическите процеси, липсва доверие в лидерите, намалена е социалната дейност и има политически песимизъм.
- политически консерватизъм - основава се на желанието да се избегнат социалните конфликти на всяка цена.

- политическа адаптивност - проявява се в стремежа да се промени обществото и нагоди към новото целеуказване продиктувано от глобалните промени на съвременния свят.

Качества, които допринасят за политическата дестабилизация:

- политическа инициатива - води до силен политически оптимизъм, повишена емоционалност;
- политически радикализъм - появява се на фона на желанието за психологическо надмощие. Съчетава се с риск в областта на емоционалните отношения с хора и тяхното поведение като цяло. Появява се в периоди на значително икономическо, социално напрежение в обществото. Съпроводено е от неспособност да се контролират техните емоционални взаимоотношения с другите хора.
- политическо съперничество се проявява в догматичната упоритост с която се защитава правотата на своите гледни точки.

От изследването на тези качества може да се намерят пределното натоварване на психиката на обществото, способността да запазва фокуса на поведение и психическата сила, за да се определи има ли заплаха за националната сигурност на страната. Основният въпрос е може ли обществото лесно да се адаптира към новите промени и има ли елементи, които не могат да се адаптират?

Смисълът на тази статия е да направи макар и бегъл анализ на тероризма и радикализацията на обществото. От него се вижда, че тероризма е вид въоръжена борба, война на нерви, която се основава на непризнаването на така наречените цивилизовани норми на борба, не зачита международното хуманитарно право.

Той се поражда от радикализацията на обществото и има различен менталитет, различен логика, различни нрави, различни цели

и методи за водене на война. Тероризмът от гледна точка на политическата психология е борба на две или повече несъвместими култури с неограничени средства и методи за натиск върху душевното състояние на противниковите сили, целящо да замени ценностната им система. Борбата срещу тероризма е борба за човешкото съзнание в променящата се глобална среда.

Целта на тероризма е психологическа и политическа дестабилизация на обществото, което води до финансов колапс, смяна на правителства, намаляване на производството, спира потоците на всяко движение. Тероризмът е заразяване на други психологически и политически структури с болест от която самият той страда.

Ето защо, лечението на тероризма не е толкова в откриване и унищожаване на военизирани структури, а в мониторинга и премахването на психическите и политически несъвместимости между общностите, които се засилват от глобалните промени в света.

Референции

1. Наказателен кодекс на Република България; 2012
2. Проект на стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма (2015 – 2025 г.)
3. Постановление № 198 от 27 юли 2015 г. за създаване на Национален контратерористичен център
4. Слатински, Н., Националната сигурност – аспекти, анализи, алтернативи” София, Издателство “Българска книжница”, 2004
5. Ольшанский Д.В. Психология терроризма. Москва, Екатеринбург, 2002
6. Христова Н. История на тероризма, 2006
7. Юрьев А.И. Системное описание политической психологии”. Изд. СПбГ Горного института, 1997
8. Wilkinson P., Terrorism and the Liberal State, L., 1977